

ZORUNLU TEMEL EĞİTİM UYGULAMASI VE ÇÖZÜM BEKLEYEN SORUNLAR

Doç.Dr. Ayhan AYDIN

Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi

ÖZET

Zorunlu temel eğitimin sekiz yıla çıkarılması, son dönemde ulusal kamuoyunda en çok tartışılan konulardan biridir. Ne var ki, akademik ve teknik bir konu olmasına karşın, soruna daha çok politik ve dinsel kaygılarla yaklaşıldığı gözlenmektedir. Kuşkusuz eğitim temel ve vazgeçilmez bir insan hakkıdır. Bu bağlamda zorunlu eğitim süresinin uzatılması, ülkemiz açısından önemli bir aşamadır. Ancak konuyu sadece bir yasa sorunu olarak görmek yanıltıcı olabilir. Çünkü yaygın, etkin ve eşitlikçi bir temel eğitim hizmetinin verilebilmesi, bu düzeyde gözlenen yönetsel, örgütsel, finansal vb. ciddi sorunların çözüme kavuşturulması ile olanaklıdır. Bu amaçla, makalede temel eğitim kavramı, amaçları, işleyişi ve hukuksal çerçevesi ile tartışılmakta, ayrıca yasanın fırsat ve olanak eşitliği içinde uygulanmasını güçleştirebilecek etmenlere değinilmektedir.

ABSTRACT

Nowadays compulsory basic education is one of the most argued subject in general public. Normally education is an academical and technical subject, but it is observed that generally this problem has been discussed from religious and political point of view. Obviously education is one of the basic and vital human rights. In that case compulsory education time is extended from five years' to eight years' period, which is an important event and step for our country. But in fact basic educational problem is very complicated, so it is not solved easily with only a law. On the other hand, commonly, effectively and equitable compulsory education can be provided, merely it depends on many conditions such as administrative, organisational, financial problems etc. Finding good solutions for each problem is not easy. Consequently, in this article the concept, purpose and process of compulsory education within its legal background is discussed in addition to the other practical problems are mentioned in details.

Bu makalede zorunlu temel eğitim yasasının hukuksal dayanaklarına değinilmiş ve bu bağlamda sız konusu yasanın etkin, eşitlikçi ve yaygın bir biçimde uygulanmasını güçleştirebilecek etmenlerin tartışılması amaçlanmıştır.

Bireysel ve toplumsal planda, yaşamın gelişmesi ve iyileşmesi, eğitim ile olanaklıdır. Bu nedenle eğitim, insan yaşamının en soylu etkinliği olarak değerlendirilmektedir. Göleceğe yönelik umutlarımızın gerçekleşmesi, bilim, sanat ve doğa sevgisinin gelişmesi, kısacası, uygar bir yaşam için vazgeçilmez ön koşul eğitimdir. Eğitim sorunlarının ve politikalarının, sürekli olarak tartışma gündeminde bulunmasının asıl nedeni de, eğitimin bu vazgeçilmez niteliğinde aranmalıdır (Aydın, 1996: 2).

Bugün, çağdaş demokratik rejimlerde, eğitim hakkı, en temel insan hakkı olarak kabul edilmekte ve herkesin eğitim olanaklarından eşitli içinde yararlanabilmesi için çaba gösterilmektedir. Demokratik bir yönetim anlayışının egemen olduğu ülkemizde de, yurttaşlarımızın eğitim hakkı anayasal güvence altına alınmıştır. Örneğin bu konuda Anayasanın 42. maddesinde: “*Kimse eğitim ve öğretim hakkında yoksun bırakılamaz... ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır*” (T.C. Anayasası 1982) denilmektedir.

İlköğretimin Önemi

Kuşkusuz bireyin eğitim yaşamında en önemli aşama ilköğretim kademesidir. Bu

kademenin başlıca amaçları ilköğretim kurumları yönetmeliğinde (MEB, 1995) şöyle belirlenmiştir.

1. Öğrencileri, ilgi, istidat ve yetenekleri doğrultusunda geliştirmek, hayata ve üst öğrenime hazırlamak.

2. Öğrencilerin el becerisi ile zihinsel çalışmalarını birleştirerek çok yönlü gelişmelerini sağlamak.

3. Öğrencilerin mesleki ilgi ve yeteneklerinin ortaya çıkmasını sağlayarak, gelecekteki mekleklerini seçmelerini kolaylaştırmak.

4. Öğrenciye üretici olarak geçimini sağlaması ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunması için bir mesleğin ön hazırlığını yaptırarak, mesleğe girişini kolaylaştırmak ve uyumunu sağlayacak davranışlar kazandırmak.

Öte yandan, Fidan ve Baykul'a göre (1991: 14) ilköğretim amaçlarından biri, çocuğa toplumda bir mesleğin ön hazırlığını yaptırarak, mesleğe girişini kolaylaştırmak ve uyumunu sağlayacak davranışlar kazandırmak.

Öte yandan, Fidan ve Baykul'a göre (1991: 14) ilköğretim amaçlarından biri, çocuğa toplumda etkin biçimde işlevde bulunabilmesi için gereken beceri ve tutumları kazandırmaktır. Bu yönüyle ilköğretim, uluslaşma ve toplumsallaşma amaçlarına da katkıda bulunur. Böylece ilköğretim, çocuklara, toplumun amaçlarını, değerlerini ve sembollerini kazandıracak onların genel bir değerler sistemi oluşturmalarını sağlar.

Kavak'a göre (1997: 14) ilköğretim, çocuk sağlığı, beslenme ve eğitimi üzerindeki

kuşaklararası etkinliklerin yanında, ekonomik büyüme, kazanç, verimlilik, gelir dağılımı ve doğurganlık üzerinde doğrudan olum etkilere sahiptir. Bishop'a göre (1989: 1) ise "ilköğretim sosyal sınıflar arasındaki eşitsizlikleri ve bölgesel dengesizlikleri azaltmaya yardımcı olacak en büyük eşitleyici ve en temel insan hakkıdır."

Özetle belirtmek gerekirse, ilköğretimin toplumsal ve bireysel yararları, yaşamın her alanında (ekonomik, sosyal, kültürel, düşünsel, teknolojik vb.) gözlenebilir. Bu bağlamda ilköğretim, kültürel sürekliliğin sağlanmasında, demokratik toplumun oluşturulmasında, yaşam kalitesinin yükseltilmesinde, ömür boyu sürecek bir gelişmenin vazgeçilmez önkoşuludur.

Uluslararası Hukukta Eğitim Hakkı

Ülkemizin de taraf olduğu uluslararası hukuk anlaşmalarında temel eğitimin vazgeçilmez bir eğitim hakkı olduğu yönünde hükümler bulunmaktadır. Söz konusu metinler, yürürlükteki hukuk mevzuatımıza göre yasa düzeyinde bağlayıcıdır. Bunların başında yer alan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 26. Maddesine göre; "Herkes eğitim hakkına sahiptir. İlköğretim zorunlu ve parasız olmalıdır" (27 Mayıs 1949 tarihli Resmi Gazete, md. 26).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'ne göre ise; *Çocuğun, en azından ilköğretim düzeyinde parasız ve zorunlu olması gereken bir eğitime hakkı vardır. Çocuğun genel kültürüne katkıda bulunan ve kendisine fırsat eşitliği içinde, yeteneklerini, kişisel düşünme yetisini, manevi ve toplumsal sorumluluk duygusunu geliştirme ve toplumun yararlı bir üyesi olma olanağı veren eğitime hakkına sahiptir* (20 Kasım 1959 tarihli Resmi Gazete, md. 7).

Öte yandan Unesco Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaşım Sözleşmesi'nde eğitim hakkı şöyle açıklanmıştır: *"Bu sözleşmeye taraf olan devletler ayrıca, ulusal koşullara ve geleneklere uyarlanmış yöntemlerle, öğretim konusunda fırsat ve olanak eşitliğini geliştirmeyi amaçlayan ulusal bir politika oluşturma, geliştirme ve uygulamayı, bu bağlamda ilköğretimi zorunlu ve parasız kılmayı ve bu fırsattan herkesin yararlanmasını sağlamayı üstlenir"* (22 Mayıs 1962 tarihli Resmi Gazete, md. 4).

Avrupa Konseyi Ekonomik ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde ise benzer bir görüş şöyle ifade edilmektedir: "Bu sözleşmeye taraf olan devletler, ... ilköğretimin zorunlu ve herkes için parasız olarak erişebilir olması gerektiğini tanırlar" (3 Ocak 1976 tarihli Resmi Gazete, md. 3).

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde temel eğitimin fırsat ve olanak eşitliği içinde sağlanması gereken bir insan hakkı olduğu vurgulanarak; "Taraf devletler çocuğun eğitim hakkını tanırlar ve özellikle bu hakkın fırsat

eşitliği ilkelerine uygun kullanımını sağlamak amacıyla gerekli önlemleri almayı üstlenirler" denilmektedir (27 Ocak 1995 tarihli Resmi Gazete, md. 28).

Yukarıda özetlenen uluslararası metinlerde de görüldüğü gibi, taraf devletler, özellikle zorunlu temel eğitimi, herkesin fırsat eşitliği içinde erişebileceği bir insan hakkı olarak sunmakla yükümlü sayılmaktadır. Ancak bir dizi ekonomik, toplumsal ve kültürel etmeden dolayı bugün dünyada 150 milyondan fazla çocuğun temel eğitim olanağından yoksun olduğu, ayrıca önemli bir bölümünün ise, fırsat ve olanak eşitliğinden yeterince yararlanamadıkları da bir geçektir (UNICEF, 1990: 12).

Ulusal Hukuk ve İlköğretim Hizmetlerindeki Gelişmeler

Ülkemizde zorunlu ilköğretim hizmetlerinin süresinin artırılmasına yönelik çalışmalar incelendiğinde, konunun 1946 yılında toplanan Üçüncü Milli Eğitim Şurası'nda gündeme geldiği görülmektedir. Söz konusu şurada, şehir okullarının 8 yıla çıkarılması önerisi ilke olarak benimsenmiş, ancak, bu yönde ciddi bir gelişme kaydedilememiştir. (MEB, 1995: 22).

Zorunlu Temel eğitimin 8 yıla çıkarılmasına ilişkin ilk yasal düzenleme ise, 05.01.1961 tarihli 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'dur. Söz konusu kanunun 3. Maddesine göre; "Zorunlu ilköğretim çağı, çocuğun 6 yaşını bitirdiği Eylül ayında başlar, 14 yaşını bitirip 15 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter." Anılan yasadan 12 yıl sonra çıkarılan 14.06.1973 ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 23. maddesinde ise, "temel eğitim" kavramı yerine "ilköğretim" kavramı benimsenmiş ve ilköğretim 6-14 yaşlarındaki çocuklar için zorunlu ve parasız olduğu karara bağlanmıştır (MEB, 1995: 16).

Ancak ilköğretim ve Eğitim Kanunu'nun geçici, 9. Maddesi ve Milli Eğitim Kanunu'nun 2. maddeleri ile "ortaokullar planlı bir şekilde ve yeterli düzeyde yurt çapında yaygınlaştırıldıktan sonra, yasayla ayrıca düzenleninceye kadar, ilköğretimin sadece ilkokul bölümü zorunludur" denilerek 8 yıllık zorunlu eğitime kademeli olarak geçilmesi anlayışı benimsenmiştir.

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun değişiklik getiren 16.06.1983 tarihli 2942 sayılı Kanun ile, İlköğretim kurumları terimi kullanılmaya başlanmıştır. Bu kurumların bağımsız ilkokullar ve ortaokullar olabileceği gibi koşullara göre birlikte de kurulabileceği belirtilmiştir (MEB, 1995).

Öte yandan, zorunlu temel eğitim sorunlarının en kapsamlı biçimde değerlendirildiği Onbeşinci Milli Eğitim Şurası'nda eğitim süresinin kesintisiz olarak 8 yıl olması anlayışı benimsenerek önemli bir aşama kaydedilmiştir (MEB, 1996). Nitekim, bu bağlamda gündeme gelen ve 16

Ağustos 1997 tarihinde yasalaşan zorunlu temel eğitim yasasına göre, *genel ve mesleki teknik öğretim kapsamındaki ortaokullar kaldırılarak, temel eğitim yasasında süregelen tartışma ve belirsizliklere son verilmiş ve yasa koyucu, soruna hukuksal planda bir çözüm getirmiştir. Söz konusu yasanın gerekçesi şöyle belirlenmiştir: Ülkemizde 8 yıllık zorunlu eğitimin kesintisiz uygulanmasıyla, eleştirici soyut düşünce yeteneği gelişmiş, bedensel gelişimi büyü ölçüde tamamlanmış, teknolojik ve bilimsel gelişmeye uyum sağlama becerisi kazanmış gençlerin özgür irade ve kararlarıyla mesleki eğitime yönelmeleri sağlanmış olacaktır. Bugüne değin yapılan bilimsel araştırmalar ile uluslararası sözleşmeler ve Onbeşinci Milli Eğitim Şurası'nda alınan kararlar, mesleki eğitimin en az 8 yıllık ilköğretimden sonra başlamasının uygun olacağı gerçeğini ortaya koymuştur* (MEB 1997, APK Dökümanları).

Ancak, sorunun hukuksal planda çözüme kavuşturulmasının, uygulamada karşımıza çıkan yönetsel, örgütsel, finansal vb. sorunların çözümüne ne ölçüde katkı sağlayacağını önümüzde zaman gösterecektir.

İlköğretimde Mevcut Durum ve Sorunlar

1996-1997 Eğitim istatistiklerine göre bugün ilköğretimde okullaşma oranı %88.8'dir. Öte yandan, söz konusu eğitim düzeyinde yaklaşık 9.547.838 öğrenci ve 298.735 öğretmen bulunmaktadır. (MEB, 1996). Başka bir anlatımla, 32 öğrenciye 1 öğretmen düşmektedir. 1996 yılı itibarıyla 48.038 ilkokul, 9489 ortaokul varken, ilköğretim okullarının sayısı 5.806'dır. Her ne kadar yasa ile bütün ilkokulların, ayrıca genel ve mesleki öğretim kapsamındaki ortaokulların ilköğretim okuluna dönüştürüleceği hükmü bağlanmış olsa da, böyle geniş kapsamlı bir düzenlemenin ciddi güçlüklerle neden olacağı açıktır. Bu neden uygulamada karşılaşılabilecek sorunların bilimsel bir yaklaşımla envanterinin çıkarılması ve alternatif çözüm önerilerinin projelendirilmesi gerekmektedir. Bu amaca bir ölçüde katkıda bulunmak düşüncesiyle zorunlu temel eğitimin yaygınlaştırılması ve yetkinleştirilmesi bağlamında ortaya çıkabilecek sorunlar aşağıda tartışılmaktadır.

1. Öğretmen Yetiştirme ve İstihdamı

Türkiye'de öğretmen yetiştirme konusunda ilk ciddi kurum 16 Mart 1848'de kurulan "Darülmüallimin"dir. Başka bir anlatımla öğretmenlik hizmetlerinin kurumsallaşması süreci, yaklaşık 150 yıllık birikime sahiptir. Ancak, bugün eğitim kamuoyunda, hala öğretmenlerin niceliği, niteliği, yetiştirilme ve istihdam edilme koşullarının yetersizliği konusunda genel bir uzlaşma vardır.

Sorun, ilköğretim okulları düzeyinde incelendiğinde en önemli unsurun, öğretmen yetiştirme ve istihdamı ile ilgili olduğu görülmektedir. Halen Talim ve Terbiye Kurulu'nun

29.12.1993 gün ve 523 sayılı kararı ile, ağırlıklı olarak, bu alanda eğitim görmemiş elemanlar atanmaktadır. Başka bir anlatımla, bugün herhangi bir yükseköğretim programından mezun olan adayın ilköğretim okullarına atanması, olağan uygulama haline gelmiştir. Oysa, herhangi bir meslek öncesi eğitimden geçirilmeden, her elemanın öğretmen olarak atanması bu düzeydeki eğitimin yapısı ve niteliğine uygun düşmemektedir. Gerçekte sorun, sınıf öğretmenliği programı mezunlarının talebi karşılamamasından kaynaklanmaktadır. Bu amaçla bakanlık, YÖK ile bir protokol imzalayarak ilgili bölümlerin yaygınlaştırılması ve kontenjanların artırılmasını sağlayabilir.

2. Yönetim ve Denetim

Yürürlükteki personel rejimine göre, eğitim yöneticiliği görevi, henüz meslekleşmemiştir. Oysa eğitim yöneticiliği, eğitim sisteminin, ya da onu oluşturan eğitim birimlerinin amaçlarını gerçekleştirebilmek için insan ve madde kaynaklarını en etkili biçimde kullanma yeterliliğine sahip olmayı gerektirmektedir. Bu nedenle örgütle birlikte düşünülmesi gereken en önemli boyut yönetimdir. Ancak bugün ilköğretim okul müdürlükleri de dahil olmak üzere, her düzeydeki eğitim yöneticiliği kadrosuna 'meslekte asılan muallimlik' anlayışı ile öğretmenler atanmaktadır.

Öte yandan, benzer bir durum bir ölçüde deneticilik görevi içinde geçerlidir. Söz konusu göreve yakın bir zamana dek hizmetiçi eğitim programlarından geçirilen öğretmenler de atanmaktaydı. Yöneticilik ve deneticilik eğitimi bulunmayan bu tür elemanların, bu konuda kendilerinden beklenen yönetsel yeterlilikleri göstermeleri güçtür. Bu nedenle eğitim yöneticiliği ve deneticiliğine atanma ölçütlerinin bilimsel bir yaklaşımla belirlenerek söz konusu elemanların yetiştirilme ve istihdam edilme koşullarının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

3. Fiziki Kapasite, Donanım ve Araç Gereç

Bugün, ilköğretim okullarının, sınıf mevcutları ortalaması 55 düzeyindedir ve bu oran dünya standartlarının üzerindedir. Ayrıca, okullarımızın büyük çoğunluğunda ikili öğretim yapılmakta, derslik, bahçe, salon, sahne, kitaplık, laboratuvar, işlik gibi tesisler yapı, donatım ve fiziki koşullar açısından önemli eksiklikler taşımaktadır. Benzer bir durum çağdaş eğitim teknolojisi içinde geçerlidir. Kuşkusuz bu tür güçlüklerin giderilmesi bir ölçüde finansal kaynaklarla ilgilidir. Ancak sorunun önemli bir başka boyutu bu amaçla gereksinilen nitelikli insan gücünün yetiştirilmesini ve istihdamını gerektirmektedir.

4. Öğretim Programları

Yürürlükteki ilköğretim programlarının psiko-sosyal gelişimine uygunluğu tartışmaya

açıkır. özellikle çağdaş demokratik yaşamın bir parçası haline gelen insan hakları, çevre, katılımçılık, sağlık vb. konuların muhtevada yeterince yer almaması, programların bilişsel, duyuşsal ve psikomotor beceriler açıısından dengeli olmaması, ders saati sayılarının ilköğretim basamaklarına uygun olmaması, özel öğretim programlarının kaynaştırma eğitime fırsat vermemesi başlıca sorunlar olarak görölmektedir (MEB, 1995: 12).

5. Öğretim Yöntemleri

Öğretim, bir etkileşim örüntüsüdür. Öğrenme ortamı, öğretme-öğrenme etkinliklerinde etkileşimde bulunan öğrenci, eğitici kadro (Yöneticiler, eğitim uzmanları, öğretmenler), araç-gereç, tesis, program ve örgütlenme gibi unsurlardan oluşur. Başka bir anlatımla, öğretim, geleneksel yöntemler yerine güdüleme, deneme, değerlendirme, uygulama ve sürekli olarak yeniden geliştirme aşamalarını içeren bir etkileşim örüntüsü içinde gerçekleştirilebilir. Bu bağlamda öğretimin, öğretmen merkezli olmaktan, öğrenci merkezli duruma dönüştürülmesi gerekmektedir. Bu süreçte eğitimin çağdaş yöntemlerle destelenmesi, bilim ve teknolojiadaki hızlı değişimlere paralel biçimde bilgi, birikim ve deneyimlerin güncelleştirilmesi ve yeniden üretilmesi sağlanmalıdır. Bugün, çağdaş bir öğretim etkinliğinde temel amaç “öğrenmeyi öğrenmek” olarak algılanmaktadır. Bu nedenle, çocuğun temel kavramları anlama, yorumlama ve uygulayabilmesine olanak sağlayacak, problem çözme yetenek ve davranışları ile bilimsel düşünme alışkanlığı geliştirmesine, incelleme ve araştırma yolu ile iletişim kurmasına hizmet edecek, öğretim yöntemleriyle geliştirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla mevcut programların içerikleri ve öğretim yöntemleri yeniden gözden geçirilmelidir.

6. Eğitimde Rehberlik Hizmetleri ve Yönlendirme

Türk Eğitim sisteminin en önemli sorunlarından biri de, eğitimde rehberlik hizmetlerinin ve yönlendirmenin yetersizliğidir. Esasen, sorun önemli ölçüde rehberlik hizmetlerinin kurumsallaşma ve işlevsellik düzeylerinin düşük olması ile ilgilidir. Bu durum özellikle, temel eğitim açısından özel bir önem taşımaktadır. Çünkü, temel eğitimin asıl amaçlarından biri, öğrencinin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir benlik tasarımı ve karar verme becerisi geliştirerek, kendine uygun mesleki ve ortaöğretim programını seçebilmesine olanak sağlamaktır. Bu nedenle Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'nin sayısı artırılmalı ve bu kurumlarda, alan uzmanlarının daha yaygın v etkili bir biçimde çalışmaları sağlanmalıdır. Ayrıca, ilköğretim okullarında, rehberlik ve yönlendirme etkinliklerine özel bir önem verilerek, okullar düzeyinde oluşturulacak

birimlerin ilgili kurumlarda eşgüdüm ve iletişimi güçlendirecek önlemler alınmalıdır.

7. İlköğretimde Yapılanma

İlköğretim okulları kapsamında bulunan okullar, dağınık bir yapı içinde yer almaktadır. Söz konusu okullar; ilkokul, ortaokul, yatılı ilköğretim bölge okul, pansiyonlu ilköğretim okulu, genel ve teknik mesleki liseler bünyesindeki ortaokullar, Özel Öğretim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı ilk ve ortaokullar, yaygın eğitim kurumları kapsamında yer alan pratik kız sanat ve çıraklık eğitim okulları bünyesindeki ortaokullar, ilköğretim kurumlarını oluşturmaktadır. Bu durum, sistem bütünlüğünü yok etmektedir. Ayrıca, söz konusu okulların bir bölümünün MEB dışında yer alması ve ilköğretim okullarının mevcut sayısının yeterli olmaması da, durumu güçleştirmektedir. Birbirinden farklı örgüt ve yönetim anlayışlarına sahip okulların sistem bütünlüğü içinde yeniden yapılandırılması zorunludur. Bu amaçla, gerekli örgütsel, hukuksal ve yönetsel düzenlemelerin ivedilikle ele alınması gerekli görölmektedir.

8. Eğitimin Finansmanı

Milli Eğitim Finansmanı ile ilgili an kaynak, genel ve katma bütçelerden eğitim sektörüne ayrılan paydır. MEB istatistiklerine (1995-1996) göre son 10 yıllık dönem içinde GSMH ve konsolide bütçe payları, öğrenci artış hızının oldukça gerisinde kalmıştır. Örneğin 1985 yılında GSMH içinde eğitimin payı %2,2, konsolide bütçe içinde %11,1 iken, 1995 yılında GSMH'da %4.2'ye konsolide bütçe içinde ise, %13.4'e çıkarılabilmektedir. Kuşkusuz bu oranlar özellikle temel eğitimin finansmanı açısından oldukça düşündürücüdür. Çünkü bu kaynaklarla ilköğretimde 2000 yılında hedeflenen %98'lik okullaşma oranının gerçekleşmesi için, bu kademede üç yıl içinde yaklaşık bir milyon öğrencilik ek kapasite yaratmak ve bu bağlamda gereksinilen diğer arz unsurlarını (Öğretmen, bina, donanım vb.) sağlamak mümkün görünmemektedir. Bu nedenle mevcut kamu eğitim kaynaklarının dağılım ve kullanımında, genel olarak eğitim sektörüne ve özel olarak da temel eğitime öncelik sağlamak gerekmektedir. Ancak sorunu sadece bu kademede kaynak artışı sağlayarak çözüme kavuşturmak mümkün değildir. Çünkü ülkemizde yaygın bir gelir dağılımı adaletsizliğinin yanı sıra, bölgeler, cinsiyetler, sosyal sınıflar, yerleşim birimleri, (kırsal ve kentsel alanlar) arasında, eğitim sürecine katılım ve sürdürme açısından ciddi eşitsizlikler bulunduğu bilinmektedir. Öte yandan devlet, yasa gereği zorunlu ve parasız olan temel eğitimden bütün öğrencilerin fırsat ve olanak eşitliği içinde yararlanmalarını sağlamakla yükümlüdür. Bu amaçla temel eğitim hizmetlerinin ülke gerçeklerine bağlı olarak, bölgesel

dengesizlikleri ve eğitim eşitsizliklerini gidermeye yönelik bir yaklaşımla planlanması gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Zorunlu temel eğitim yasanısı, yaklaşık 50 yıllık bir tartışma sürecinin sonunda gerçekleştirilebilmiştir. Kuşkusuz daha çok politik ve dinsel kaygılarla gölgelenen ve geciktirilen söz konusu yasanın gerçekleştirilmesi ülkemiz açısından önemli bir aşamadır. Ancak, yasanın en temel insan haklarından biri olan eğitim hakkını güvence altına almak açısından sosyal ve ekonomik önlemlerle desteklenmemesi halinde, beklenen yararı sağlayamayacağı açıktır. sonuç olarak, yasanın etkin ve verimli bir uygulamaya kavuşturulabilmesi için aşağıdaki önerilerin dikkate alınması yararlı olacaktır.

1. Temel eğitimin örgüt yapısı, öğretim programı, öğretmen yetiştirme ve istihdamı, yönetim, denetim ve finansman vb. sorunları bilimsel bir yaklaşımla projelendirilmeli ve bu projelerin gerçekleştirilmesi amacıyla üniversiteler ile bakanlık arasında kalıcı bir ilişkinin kurumsallaşması için çaba gösterilmelidir. Bu bağlamda, temel eğitimin özellikle kırsal kesimde kalitesinin artırılması ve yaygınlaştırılması amacıyla 1995 yılında Dünya Bankası desteği ile başlatılan ve Haziran 1998 tarihinde tamamlanan Temel Eğitim Projesi sonuçları hızla uygulamaya yansıtılmalıdır.

2. Halen temel eğitim kurumlarının önemli bir bölümünde sürdürülen ikili öğretim ve birleştirilmiş sınıflar uygulamasına en kısa sürede son verilmeli, bu amaçla gerekli kaynakların (bina, araç, gereç, öğretmen, eğitim uzmanı vb.) sağlanması yönünde çaba gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

Aydın, Ayhan, (1996) *Milli Eğitim Politikaları ve Şurular*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi.
Benson, C. (1987) "Educational Financing" (Ed.G. (Pasachoropoloces) *Economics of Education Research and Studies Pergamon Press*.
Bishop, George (1989) *Alternative Strategies fot Education*, Hong Kong: Macmillan Publishers.

DİE (1985) *Milli Eğitim İstatistikleri, İlköğretim* 1984-1985, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
DİE (1985) *Milli Eğitim İstatistikleri, Ortaöğretim* 1984-1985, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
DİE (1995) *Milli Eğitim İstatistikleri, İlköğretim* 1994-1995, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
DİE (1995) *Milli Eğitim İstatistikleri, Ortaöğretim* 1994-1995, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
Fidan, Nurettin ve Yaşar Baykul (1991) *Meeting Basic Learning Needs in Primary Education School*, Ankara: UNICEF.
Friedman, Milton (1958) *Kapitalizm ve Özgürlük*. Çev. B.Erberk ve N.Himmetoğlu, İstanbul, Altın Kitaplar.
Kavak, Yüksel (1997) *Dünyada ve Türkiye'de İlköğretim*, Ankara: Pegem Yayınları.
MEB (1995) *Milli Eğitim İle İlgili Yasalar*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi.
MEB (1995) *Onbeşinci Milli Eğitim Şurası Hazırlık Dökümanı-1* (Ön Komisyon Raporları), Ankara, Milli Eğitim Basımevi.
MEB (1996), *APK Dökümanları 1996-1997*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi.
MEB (1996) *İÖGM Milli Eğitim Bakanlığı İstatistik Bilgiler* 1995-1996, Ankara, Milli Eğitim Basımevi.
MEB (1997) *Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim Uygulaması ile İlgili Sorular Cevaplar*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi.
MEB (1997) *Yönetici ve Öğretmenler İçin Yönetmelik El Kitabı*, Ankara, Milli Eğitim Basımevi.
Resmi Gazete (27 Mayıs 1949) *Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
Resmi Gazete (20 Kasım 1959) *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi*, sayı 1386, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
Resmi Gazete (22 Mayıs 1962) UNESCO, *Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Şavaşım Sözleşmesi*, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
Resmi Gazete (3 Ocak 1976) *Avrupa Konseyi Ekonomik, Toplumsal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi*, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
Resmi Gazete (16 Ağustos 1997) *İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile İlgili Yasalarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun*. Sayı 4306, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
Resmi Gazete (27 Ocak 1995) *Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi*, Sayı 22184, Ankara, Başbakanlık Basımevi.
UNICEF (1990) *Herkes İçin Eğitim Dünya Beyannamesi ve Temel Öğrenme İhtiyaçları*, Jomtien-Tayland, Ankara, UNICEF Türkiye Temsilciliği.

